

Det Anarkistiska Biblioteket

Hur fan kan man bli anarkist?

Nils Lätt

Nils Lätt
Hur fan kan man bli anarkist?
1973

Tidningen Brand #2 1973
Brand nr 2/1973

sv.anarchistlibraries.net

1973

Innehåll

Hur fan kan man bli anarkist?	3
Livet ombord	4
Sjömansstrejken	6
Sabotage	8
RFO fiskar	10
Jag upptäcker att jag är anarkist	11
Slut på strejken	13

Hur fan kan man bli anarkist?

Det är klart att man inte kan stå år från år på halvdäck eller bryggan, medan man växelvis stirrar på molnan och i kompassen, utan att undra över hur det kommer sig att man nästan alltid kommer rätt.

Jag minns en gång vi stävade in mot Massachusettes. Styrman söker intensivt efter fyrskeppet. Den tiden missade jag aldrig något vid horisonten med klar sikt, men kunde inget se på någon sida av bogen. Då kommer kapten (Röd-Peter från Rå) upp på bryggan och frågar styrman om han sett fyrskeppet. När styrman förnekar det pekar Röd-Peter någon streck babords bog och säger: "Där är det". Tio minuter senare ser jag och styrman det. Röd-Peter var en god navigatör. Dessutom en sällsynt duktig sjöman.

Kanske var det denna incident som kom mig att vilja sätta mig in i sextantens och vinkelmätningens mysterium, via de fyra räknesätten och multiplikationstabellen. Jag började i alla fall strax efter en långvarig, om inte fruktbarande så dock långvarig korrespondens med herr Hermods i Malmö. Vilken ju betytt så mycket för oss i detta land som genom begåvning, börd eller ekonomi varit utestängda från universiteten...

Genom studier i de fyra räknesätten övas inte bara logiken upp, utan man sanerar även sin ekonomi då man inte hinner dricka så mycket öl.

Det var alltså med en ganska försvarlig barlast, efter vad jag själv tyckte, som jag seglade in i sjömansstrejken vintern 1932-33. Och all den barlast man kunde bära blev mer än behövlig.

Livet ombord

Förhållandena ombord för sjömän på 1920- och 30-talets båtar stod betydligt närmare 1700-talet än 1970-talet. Den tidens redare och rederinäring täcks av det spanska begreppet "piratería". Vi talar inte om segelskutor, utan om ångbåtar, "stimbåtar" på skandiviserad engelska... Alltså fartyg försedda med ångpannor, med skansarna, nästan alltid under backen, uppvärmda med kol eller vedkamin. I allmänhet var dessa båtar på massa- eller träfartygen över Östersjön, Nordsjön och Vita havet på cirka 2800 ton, eftersom tariffen för tull, hamn och dylikt avsevärt ökade efter 3000 ton. Det var alltså relativt små båtar som om hösten och vintern nästan alltid var utsatta för överspolning av backen, den förligaste delen av fartyget, där manskapet inhystes. När det blåste kallt på vintern fick man snabbt ta ned kaminröret och täta hålet.

Elektriskt ljus var sällsynt. Det fanns båtar med elektriskt ljus för lanternorna och för "officersutrymmena", men fotogenlampor för skansen. I Irisbolagets gamla "Jupiter" fanns till och med intill skansdörren en kontakt för att kunna koppla sladdlampor för lastning under mörker.

Men redarens ekonomi räckte inte till för de tre-fyra meter sladd som behövdes för att få ljus hos "folket". Var det dåligt med ljuset, så var det istället gott om vägglus.

Maten bars i öppna backar och fat fram till skansen. Man blev snart en ekvilibrist i att klara mathämtningen under storm, mörker och överspolning.

"Officerarna", sällsynta fall med student- eller universitetsbetyg, tillhörde en annan och högre värld. Vid av rederiet betald resa reste kapten första klass, styrmän och maskinister andra och "folket", om det fanns sämre än tredje, detta. Styрман hade alltså en 9 månaders kurs i handhavandet av sextanten, kaptenen ytterligare nio månader i samma kurs. De stodo nu höjda över allt samröre med manskapet. Det fanns båtar där besättningen vaktades under arbetstiden, för att de inte skulle röka eller samtala. I extrema fall talade aldrig en kapten med en "man", någon gång inte ens med styrmännen, utan korresponderade med dessa underlydande genom brev eller lappar i navigationshytten...

Slut på strejken

Med strejken gick det naturligtvis så som det måste gå, när de bestämer, vars villkor inte berörs av strejkuppgörelsen. De rädda sossefunktionärerna blåste snabbt av strejken. Sedan igångsattes en lojalitetsomröstning, där den som inte visade sig vara lojal med "sin" förbundsstyrelse uteslöts. I Landskrona röstade sjömännen enhälligt att inte delta, förslaget att ansluta sig till SAC vann stora sympatier. Då kom RFO:s tidning "Sjöproletären" ut med en gråtmild vädjan att inte spränga enheten, rösta ja.

Ja, så var enheten sprängd, på gammalt bolsjevikmanér. Jag får erkänna att jag stod dubbelorganiserad under resten av min sjömansbana, då jag hotades svårt efter fängelsevistelsen och inte orkade stå emot, efter månaderna i ensamhet. En kamrat tvingades läsa till sjökaptten, för att kunna fortsätta till sjöss. Fler exempel finns. Anarkismen är den enda okorrumpierade rörelsen.

Nisse Lätt

likviderat under den gångna kongressperioden, sedan de (efter oerhörd politortyr) erkänt sig till saker som en normal människa snart kunde räkna ut att de varit oförmögna till. Vi har inte orkat räkna ut om Hermansson, herden för proletariats avangarde i detta land, har åldern inne för att ha befunnit sig på de applåderandes bänk. Befunnit sig bland dessa för vilka det inte fanns någon nedrighet för stor att den inte skulle ha accepterats, för att få sitta i närheten av den store med de blodiga stövlarna... Vi avundas ingalunda Palme och de andra biskoparna och landshövdingarna att ha denna, den blodige Stalins discipel, att tacka för att få stanna vid statens mattråg.

Ja, det var några senkomna reflektioner kring anförandet där nere i det Röda Landskrona. Och så gick det till, inte att man blev anarkist, utan att man blev klar över att man alltid varit det. Och att de flesta arbetare är så, och att det ankommer på oss anarkister att göra detta klart för dem. Alla organisationer ligger i dag klara, det gäller bara att blåsa liv i dem. Att fråga hamnarbetarna (till exempel) om de är beredda att öppna dörren till LO och smita förbi dörrvakten, och skapa sig en egen organisation där de själva bestämmer, att bilda sin egen federation, som kan anslutas till SAC, att fråga dem om de har modet att leva utan förmyndare, ty sådana har vi inte inom SAC.

Dessa tusenåriga sjömanstraditioner hade givetvis också skapat ganska hårdföra vanor hos oss. Vi levde i ett nästan helt kommunistiskt samhälle, en för alla, alla för en. En egen värld i dolskt förakt för "landkrabban". Våra egna flickor, av samma sort som vi, blev avgudade varelser, vilkas besök i skansen var efterlängtrade och sällan glömda upplevelser. Ett oerhört hårt och torftigt liv, vars ljuspunkt blev Sjömansunionen eller Eldarunionen, som ännu på 1930-talet var nästan heliga institutioner. Vi var stolta ljungmän, lättmatrosor och matrosor över våran "junior". Ett sällsynt fint kamratskap hade skapats. Av den pennalism som lär ha blomstrat under segelskutetiden fanns ej minsta spår.

Sjömansstrejken

Sjömansunionen, troligen under påverkan från IWW, var inte långt ifrån att ha anslutits till SAC, och uppehöll också ganska starka syndikalistiska traditioner. Arbetaren var ett omhuldat organ, och Albert Jensen en uppskattad personlighet. SAC hade vid den tiden duktiga agitatorer, med gehör hos folket... Det var därför naturligt att vi sjömän kom att hålla ganska intima kontakter med LS i Landskrona, där jag hamnat under strejken.

Så var det alltså strejk. Kraftmätningen mellan kapital och arbete, som man läst så mycket om. Många av oss hade ju genom detta liv från unga år snabbt blivit ett slags bohemer och livskonstnärer (hur skulle vi eljest ha klarat oss på 1930-talet), med endast dimmiga begrepp om familjeförhållanden och hushållsekonomi, som visserligen ville ha högre hyra, men kanske ännu hetare längtade efter att ge redarna ett tjuvnypp för alla vägg-läsbetten. Men hur de sjömän som gift sig och skaffat familj, och därför tvingats att ta både yrket och livet på allvar, klarade sig, är för mig en gåta, för vi tycktes ha utgjorts av ett släkte som hade sjömansyrket som en hobby, som Lubbock skriver i "The Log of the Cutty Sark". Vilket samtidigt som det var en styrka under svåra tider, var till hinder för en förbättring av förhållandena.

Sjömansunionens (Sjöfolksförbundet) expedition var en surrande bikupa, där den valda strejkkommittén regerade med suverän hand. Strejkvakter posterades ut och sabotage organiserades.

En båt låg "segelklar" med befäl ombord. Vi visste eller anade att den skulle gå ut utan besättning och att tjänstvilliga fiskare skulle gå ut med en besättning strejkbrytare...

Jag hade just haft strejkvakt och trynade litet på durken i expeditionen när strejkgeneralen kommer in och varskor om tre sjömän till ett jobb. Jag och två matrosar anmäler oss. Ordern gäller den aktuella båten som skall avgå för att få strejkbrytare i Kattegatt. Jag har glömt vad hon hette, men hon var snäll och rar och hjälpte oss, så lät oss kalla henne greta: "Aker om Greta ligger ett mudderskepp, som har båt på vattnet. Låna den, så ingen märker det. Gå över till andra sidan hamnen (en obebyggd ö utan

Jag upptäcker att jag är anarkist

Eriksson hade väl något talat med mig om syndikalism och anarkism och föreningspunkterna mellan dessa tvenne ideriktningar. På mötet, vid vilket LS-ordföranden talade, blev jag klar över sammanhangen.

Syndikalism representerar den ursprungliga arbetarrörelsen, byggd på arbetarsolidaritets, så som den var innan den förgiftats av marxismens parlamentstroende, och öppnat arbetarrörelsen för degenererade politiker av borgerligt ursprung, som här inom "arbetar-partierna" såg en chans att göra den karriär de aldrig skulle ha kunnat göra inom något borgerligt parti. Ingalunda förnekar jag att även många arbetare "upphöjdes" inom den borgerliga världen och nådde poster som arbetarrörelsen helst skulle ha avskaffat. Så nådde till exempel en syndikalistagitator "upp" till att bli landshövding, sedan han köpts av marxisterna. Men inte är väl arbetarrörelsen uteslutande till för sådana prostituerade äckel...

Talaren påvisade det orimliga i att vi, för att göra en social revolution (det vill säga ta hand om produktions- och distributionsorganen), anlitar folk eller institutioner som är så helt främmande för näringsliv och arbetsgemenskap som politiker i allmänhet är. varför skall vi arbetare vara med om att bygga upp en politisk institution ovanifrån, ur sikte för vår kontroll, för att sköta den arbetsprocess som vi redan verkar i och som vi redan skapat adekvata organisationer för, i kooperation, är de organ som på ett naturligt sätt är kallade historiskt att efter federalistiska linjer organisera samarbetet kommunalt, nationellt, internationellt,

Dessa enkla sanningar kan givetvis vara svåra att förstå för dem som låtit sig förledas (precis som Jehovas vittnen) till att tro att de utgör en "elit", proletarietets avantgarde. Dessa som bakom Stalins breda rygg räckte nazisterna handen, genom Stalin-Hitlerpakten, dessa som nu i våra dagar hjälpte spanska arbetarklassens bödel Franco ur sitt trångmål genom att på ryska kölar frakta polskt kol till Spanien under de asturiska kolgruvearbetarnas heroiska och offerfyllda kamp (vad de spanska medlemmarna Kfml:r måste känna sig stolta över denna tradition från Stalins tid). Dessa som under Stalins värsta utrotningsskampanj på kongress efter kongress applåderade Stalins rapporter om hur många av Lenins gamla kamrater han

RFO fiskar

Bolsjevikerna kamouflerade på den tiden sitt fiske i grumligt vatten under pseudonymen RFO (Röda fackliga oppositionen). Många av oss sjömän var medlemmar i RFO, som arbetade som oppositionsgrupp.

Vi förberedde alla Sjöfolksförbundets möten, så att var och en av oss hade övat in sin uppgift till Förbundets (som var LO-anslutet) officiella månadsmöte, varför mötena i Landskrona blev en mardröm för förbundsstyrelsen, alltefter som det började gå upp för oss att Sjöfolksförbundets styrelse, av skräck för bolsjevikerna och syndikalister, ville ha slut på strejken så snart som möjligt och få oss ut på sjön igen.

Vi fick besök av ”cheferna” i RFO (numera, troligen pensionerad, LO-pamp). Han förebrådde vår kassör att inte tillräckligt energiskt arbeta för att RFO-medlemmarna skulle ansluta sig till SKP. Kassören svarade, att varken han eller några av kamraterna var intresserade av medlemskap i SKP, då de ju som sjömän sett tillräckligt mycket av Rysslands förtryckta arbetarklass, för att vilja hjälpa dem att ”gripa makten” även här hemma.

Bolsjevikagenten ville nu ha respengar. Kassören gav honom då hela kassan. En cigarrlåda med några kronor, och meddelande att RFO-avdelningen i Landskrona därmed var upplöst. Varefter sammanträdet var upplöst även det.

Kamrat Eriksson, som kassören hette, meddelade, att Landskrona LS inbjudit till ett offentligt möte på Folkets Hus för att bilda en syndikalistisk ungdomsklubb.

belysning). Ta där på en av vinterliggarna, en lång, grov och ny ”vajer” och sätt den i propellern på Greta, så skall vi se hur hon sparkar om dom försöker våldta henne.” ”Kajen är upplyst och bevakad av två poliskonstaplar, som patrullerar utefter den, en ganska lång sträcka.”

Gamla testamentet anses visst än i dag av fängvårdsstyrelsen vara alltför pornografisk och äventyrsfull för att läsas av en cellfänge...

Sabotage

Mellan kolupplagen sonderades försiktigt. Jaha, där hänger fånglinan till båten från mudderverkets akterlys, och ryggarna på konstaplarna syns i andra ändan av kajen.

”Låt dom vända och komma tillbaka, så ser vi hur pass snabba dom är”, kommer vi överens om. När dom passerar på nedgående nästa gång, vet vi hur mycket tid vi har på oss. Med våra skuggor flyter vi över kajen, får loss fånglinan och glider in i skuggan under Gretas låring. Nu skymmer Gretas däckshus sikten från kajen och vi kan i lugn och ro ro oss över till ankarliggarna. Denna ankarliggare hade alla sina vajrar ute, varför det blev ett väldigt jobb innan vi kunde få loss den bästa, en alldeles ny vajer. Varför vi lade fast de andra igen, har jag tänkt så mycket över. Men som sjömän och arbetare låg det väl inte för oss att förstöra grejor som andra arbetare förfädigat, och som vi en dag ska ta tillbaka.

Bra nedlastade börjar vi återfärden, som går lyckligt, trots att någon mixtrar med en ficklampa ett tag på däckets. Vi glider tillbaka in under valvet, till Gretas låring. Hon är på lädden, så övre propellerbladet ligger i vattenytan. Vi håller båda väl in under valvet och ligger tysta som möss, när poliserna passerar. Sedan vajern sjömansmässigt fastgjorts är det en småsak att återställa båten och försvinna bland kolupplagen. ”Ordern utförd.”

Greta fick gå i torrdocka i stället för att gå ut i Kattégatt. På så sätt bleva greta ett av mina käraste minnen. Men inte ett ljud stod i någon tidning. Inte ens ett omnämnande som nidingar.

Efter hårdare tag med sabelfäktande poliser, tog vi iland en besättning i Landskrona, som polisen med våld satt ombord i Helsingborg. Vilket renderade några av oss besök på Malmö Centralfängelse. Där blev jag bland annat bekant med Jesus från nasaret, guds enfödde son, vår ”herre”, som kom emot mig rätt ut ur öknen; skitig, dammig och törstig styrde han sina steg till bybrunnen och började, sedan han stillat törsten, tala till skökorna och publikanerna i skuggan av av träden, han fick sedan större, om än inte trevligare, publik, vi fick nämligen inget annat att läsa än nya testamentet.